

Csere félidőben

VISSZHANG - LXIV. évfolyam, 27. szám, 2020. július 3.

Vajon miféle viszonyokat teremthet a miniszterelnök döntése folytán felerészt bársonyszéket mindeddig soha el nem foglaló szereplőkkel újjáalakított kabinet, miután a hazai ellenzék nagyarányú vereségének pillanatában egyúttal megalapozta a 2022-es választás számára újfent vesztes kimenetelét is? A felszálló ágba lévő Orbán-éra erőforrás-csatornái a korábbiakhoz hasonlóan könnyűszerrel lesznek képesek finanszírozni a rezsim hatalmi gépezetét az elkövetkező ciklusban is. Az ország csaknem egészen megélhető *mesterkélt prosperitás* a jövőben a kevésbé elkötelezett csoportokat is hozzákapcsolhatja a hegemon hatalmi konglomerátumhoz. A kedvező környezete jóvoltából legalább kétciklusnyi időszakra kihívó nélkül maradó Orbán-éra fennállásának félidején túljutva kizárólag önnön gazdasági versenyképtelenségének súlya alatt porladhat szét.

A dollárban kifejezett nemzeti össztermék hazánkban 2017-ben elérte a 2007-es mutatót, emellett idén már az átlagfogyasztás is meg fogja haladni a krízis előtti mértéket. Vagyis a 2012-ben, valamint a 2014 ősze és 2015 tavasza közötti félévben még stabilitáshiányos Orbán-éra napjainkra erőforrásoldalról konszolidált szakaszába jutott. Habár eredményei messze elmaradnak a lengyel teljesítménytől, hiszen a legnagyobb visegrádi nemzetgazdaságban tavaly az egy főre jutó fogyasztás 35 százalékkal haladta meg a válság előtti mértéket.

A kissé emelkedő, de még mindig alacsony kőolajár, az Amerika felőli kamatemelési nyomás ellenére nyomott kamatszint, a külhonban munkát vállaló félmillió magyar állampolgár euró-hazautalásai, a következő fejlesztési ciklusban várhatóan csak 20 százalékkal csökkenő kohéziós források együttese adja az illiberális rezsimet tápláló külsőerőforrás-mixet. Az utóbbi évek jelentős béremelése ellenére továbbra is olcsó hazai munkaerő-állomány kiegészülve a szociálliberális kurzustól megörökölt nagyvállalat-orientált állami támogatási rendszerrel és az uniós források révén látványosan javuló közlekedésiinfrastruktúra-színvonallal az orbánizmus az alacsony hozzáadott-értékű multinacionális feldolgozóipari beruházások első számú közép-európai célpontjává tette hazánkat. A Miskolcra tervezett BMW-gyár és a debreceni Continental-beruházás híre az autóipar-fókuszú modell töretlen folytatódását jelzi.

A 180 ezer főt foglalkoztató közmunkarendszer, a fiatal korcsoportok immár félmillió volumenu elvándorlása, valamint a százezres nagyságrendű létszámfelesleggel működtetett állami bürokrácia következményeként a digitalizációs fordulatig fenntartható Magyarországon a teljes foglalkoztatás. Habár a magyar gazdasági teljesítmény szélsőségesen duális jellegére rávilágít, hogy az országban megtelepült globális nagyvállalati exportenklávéknak hála dinamikusan bővülő kiviteli volumen mindössze 20 százalékát adja a hazai KKV-szféra, míg a lengyeleknél a 40 százalékát, a cseheknél pedig 60 százalékát. A magyar KKV-szféra gyengeségét támasztja alá, hogy a sok százezernyi vállalkozásból álló szféra együttes értéke nem éri el a legnagyobb hazai bank piaci értékét. A külső erőforrásokra utalt, így távlatilag fenntarthatatlannak ígérkező gazdasági modell szigetszerű modernizációs eredményeket képes felmutatni az ország városainak többségében, így a térségünkben legkedvezőtlenebb versenyképességi és a hatékonysági mutatókkal kevésbé foglalkozó választói rétegek közel fele a saját és környezete élethelyzetére vonatkoztatva sikeres időszakként értékelte az elmúlt kormányzati ciklust.

A szavazatok 48,51 százalékát kanalizáló (2,54 milliós választói bázist tömörítő, minden korosztályban relatív többségnek örvendő) Fidesz dominálta centrális erőter pártrendszerét e sajátosságok termelték ki és tartják fenn legalább 2026-ig. Az ideológiailag szélsőségesen heterogén orbánizmus felhajtóerejét a programozott pragmatizmus szolgáltatja. Az éra politikatörténeti előképei a félperiferikus modernizációs

modellek kitermelte, vezérelvű rezsimek sorában (például francia bonapartizmus, latin-amerikai peronizmus, mediterrán caudilloizmus) éppúgy keresendőek, mint az elmúlt másfél évszázad hazai rendszermenedzselő kurzusainak hatalmi képződményeiben. Előbbi rendszerek gazdasági kríziseket követően alakultak ki a társadalom frusztrációira és természetes stabilitásigényére építve. A bonapartizmus berendezkedése maga után vonta a pártrendszer gyengítését, a véleménynyilvánító népszavazások gyakori alkalmazását, az egyszemélyi-karizmatikus irányítási modellt, a tradíciókra való állandó hivatkozást, a kisemberkultuszt, valamint a szimbolikus funkciójú presztízsberuházásokat.

A rendszermenedzselő pártok sorába tartozott a dualizmus során a Deák Párt, a Szabadelvű Párt és a Nemzeti Munkapárt; a két világháború között az Egységes Párt és a Nemzeti Egység Pártja; az államszocializmus éveiben az MDP és az MSZMP. A külső erőforrások terhére megvalósított – többnyire adósságkrízisben végződő – szigetszerű modernizációs pályát menedzselő iménti pártkonglomerátumok választásokon megingathatatlanul tűnő hatalma a dualizmus során Bécs, a bethleni konszolidáció éveiben a Népszövetség, a kádárizmus három évtizedében eleinte a KGST, majd pedig az IMF biztosította hitelforrásokon alapult. A nacionalista retorikát az államszocializmust leszámítva ennek ellenére előszeretettel alkalmazó modernizációs rezsimek sorába illeszkedő „szabadságharcos” arculatú Orbán-éra kínai forrásokból megépíteni tervezett vasúti fejlesztései (Belgrád, Kolozsvár, Varsó), az orosz államközi hitel útján kivitelezendő paksi beruházása, valamint az uniós nyújtotta források révén kivitelezett gyorsforgalmiúthálózat-korszerűsítési programja okán még készakarva se tagadhatná le e vitathatatlan rendszerrokonságot.

A fenti rezsimek mindegyikét a nemzetközi erőegyensúly eltolódásakor söpörte el a történelem a két világháború vagy legutóbb a hidegháború során, amiből az is következik, hogy a kormányzati eszközökkel gyakorta ellehetetlenített mindenkori magyar ellenzék „békeidőben” sohasem talált rajtuk fogást. A hazánkban az 1867-es kiegyezéstől egészen 1990-ig rendszerfüggetlenül működő hegemon pártstruktúra (még a második világháborút követő rövid koalíciós éveket is ide értve) megszakításoktól mentesen érvényesült. Mindössze egyetlen választás minősül kivételnek, mikor az ideológiai megosztottságán felülemelkedő egyesült ellenzék váratlanul legyőzte a dualizmus „örök kormánypártjának” számító Szabadelvű Pártot. Az 1906-ban hatalomra jutó rendszerellenzék sorai között tudhatta a katolikus nagybirtokrendszer konzervatív védelmezőit éppúgy, mint az antiliberalis keresztény-szociális irányzatot, valamint a sérelmi nacionalista alapon álló '48-as gyökerű közjogi ellenzék bázisát. Azonban az egymással összeegyeztethetetlen programmal rendelkező irányzatok kormányképtelennek bizonyultak, így a ciklus végével 1910-ben megsemmisítő vereséget szenvedve átadták a hatalmat a Tisza István révén Nemzeti Munkapárt néven újjászervezett korábbi „örök kormánypárt” örökösének.

Orbán újabb kétharmada egy pár éve érvényesülő univerzális globalizációkritikus trend részeként értelmezendő. A Brit Függetlenségi Párt és a konzervatívok jobbszárnya által sikerre vitt Brexit, a populista Trump elnökké választása, a francia elnökválasztás második fordulójába a Nemzeti Front élén bekerülő Le Pen, az osztrák kormányban újfent szerepet vállaló Szabadság Párt, az olasz voksoláson előretörő elitellenes formációk (Liga, Öt Csillag) együttesen vitathatatlanul egy új politikai korszak kezdetét jelölik a Föld északi féltékéjén. A hagyományos jobb-bal, illetve konzervatív-liberalis törésvonalakat felülíró, egyúttal új törvényszerűségek alapján kirajzolódó pártrendszer keretei között szuverenista és identitárius önmeghatározású pólus formálódik az alkotmányos demokráciák bő fél évszázada domináns normarendszerével szemben. A politikai piacon saját öndefiníciójuk szerint a gazdasági globalizáció és a mondializáció (kulturális globalizálódás) veszteseiként megjelenő kékgalléros, állami alkalmazotti és kisvállalkozói hátterű szavazók a hagyományosan a konzervatív, keresztény-tradicionalista és agrárius szubkultúrák dominálta pólust kiegészítve újnacionalista mozgalmi bázissá formálják a politikai spektrum korábbi jobboldalát. Az alulfizetett dolgozó szegények és az állástalanságra ítélt gyáripari munkásságmaradvány frusztrációja a nacionalista újpopulizmus keretében egyesül a globális nagyvállalatok erőfölénye okán a deklasszálódás rémétől kísértett családi vállalkozói középosztály kollektív félelmeivel. E tömbbel szemben a sok száz évnyi fennállásuk legvirágzóbb időszakát élő globális

metropoliszok csomópontjait összekötő városövezeti sávok képzetesebb és magasabb jövedelmű liberális-globalista lakosságának választói konglomerátumai állnak. Kimondva-kimondatlanul a szabad kereskedelemhez, a határok átjárhatóságához, a multinacionális nagyvállalatokhoz való viszony lett a XXI. századi politika meghatározó törésvonala. A nemzetállamokon belül spontán mód kialakult gazdaságföldrajzi perifériák és csomópontok soha nem látott élességgel rajzolják meg e két politikai tömb közötti törésvonalat. Gondoljunk csak az USA „demokrata kékből” úszó partvidékeit és „republikánus vörössel” borított középnyugati szárazföldi részét ábrázoló térképére, valamint a Brexit során látható Dél-Anglia ölelte London-övezet és az ország többi részének a választási térképen élesen elkülönülő kettősségére. A narancsba boruló magyar vidék kontra messziről kéklő Budapest-városállam képe mindössze e globális korszak hazai nyitányaként értelmezendő. A globalizáció középjobb és szociálliberális orientációjú nagyvárosi nyertes rétegeit centrista-technokrata arculatával egyesítő Macron-féle En Marche! mozgalom is a legprosperálóbb francia térségben (a Párizs központú Il de France régióban) alapozta meg bázisát, miközben a tradicionalista, monarchista és reakciós francia vidék hagyományos értékvilágát az ipari munkásnegyedek külvárosi térségeiben népszerű szociális populizmussal ötvöző Nemzeti Front egyre jelentősebb szívóhatást gyakorol a korábbi republikánus gyűjtőpárt jobbszárnyára.

Az Orbán működtette hatalmi konglomerátum sikere abban rejlik, hogy nyíltan idegengyűlölő retorikája révén meggátolta a deklasszált falusi és kisvárosi társadalmi rétegek orientálódását a Jobbik irányába, miközben a nyugat-pannon városövezet lakosságát is bent tartotta gyűjtőpárti bázisában a tartós stabilitás és a gazdasági felzárkózás ígérete révén. A kurucos magyar néplélek tradicionális kulturális mintázataihoz szervesen illeszkedő újpopulizmusának hála Orbán eredményesen izolálta a budapesti és régióközponti (Pécs, Szeged) modernizációs orientációjú ellenzéki szubkulturáktól a nemzeti középosztály kormánykritikára hajló magasabb státusú részét. A hazai ellenzék sikertelensége eleve kódolva volt az ellenzéki irányzatok közötti ideológiai távolságok okán, valamint a meghatározó pozicionálási bizonytalanságok miatt. Utóbbi kapcsán kiemelendő, hogy a rendszerváltozás óta a hazai baloldal mindig irtózott bárminemű rendszerellenzéki tartalom felvállalásától (például globalizációkritika, privatizációellenesség, katonapolitikai semlegesség), mely intellektuális hiátus máig érzékelhető utóhatásaként a „demokratikus ellenzék” nem helyezkedett az orbánizmus ellenében rendszerellenzéki alapállásra. Holott a '90-es évek során térségünkben kialakult – az orbánizmussal több vonatkozásban hasonlatosságot mutató – demokratúrák (például Mečiar, Milošević, Iliescu, Tuđman) megbuktatása a szükséges nemzetközi háttértámogatás biztosításán túlmenően kizárólag a teljes körű ellenzéki összefogás révén vált lehetségessé. Ezen nyugatos orientációjú és ízig-veéig demokrata identitással bíró koalíciók a nemzeti demokrata és a szociálliberális ellenzéki formációkat egyaránt integrálták a demokrácia helyreállítása érdekében. Az ideológiai szakadékok csak ennek révén voltak ideig-óráig áthidalhatóak. Lásd példának okáért a szlovák demokratikus fordulatot sikerre vivő Dzurinda és a szerb rendszerváltást kiteljesítő Djindjics mögötti heterogén pártkoalíció választási sikerét.

A hazai ellenzéki oldal integrációját gátló fragmentáltság elsősorban abból ered, hogy a rendszerváltozást követő transzformációs krízis és a szociálliberális kormányzati ciklusok során a társadalom széles rétegeit sújtó deklasszáció, valamint a korrupciós botrányok sora tartósan erodálta az ellenzékbe szorulva a szokásos ingahatás érvényesülésében reménykedő MSZP-DK pólus erkölcsi tőkéjét. Így a dominánsan a 45 év alatti választói korcsoportokat kanalizáló elitellenes formációk (Jobbik, LMP, Momentum) politikai hitelük védelmében nem kooperálhattak az egyébként is kétséges átszavazási hajlandóság reményében a baloldallal. A fővárosi kerületek többségében korábbi pólusképző pozícióját megőrző, a posztkádári társadalommaradvány nosztalgikus formációjaként működő, törzsszavazói tábora kiöregedése okán eltűnésre ítélt MSZP-DK tandem végső társadalmi marginalizációja évtizedes távlatban elkerülhetetlen. A leadott listás szavazatok harmadát megszerző, fiatal bázisú rendszerellenes formációk (Jobbik, LMP, Momentum) jövője szempontjából kardinális lesz az előttünk álló ciklus, melynek során a kooperációban végrehajtható pólusképződés eredményessége alternatívaképzési potenciáljuk hatványozott megerősödését idézheti elő. Ezen formációknak az eljövendő emberöltő magyar rendszerpártjának alapjait volna célszerű lefektetniük, mely folyamat előképeként leginkább a '94-es választást követően formálódó

Polgári Szövetség (MDF, KDNP, Fidesz) középjebb pólusképzése tekinthető, melynek keretében a kormánykritikus és nyugatos városi középosztályt egységes pártpolitikai keretrendszerbe kanalizálta a centrista ellenzék. Utóbbi folyamat sikere azonban kizárólag akkor válik lehetségessé, ha a legnagyobb ellenzéki párttá vált – szélsőséges gyökerzetű – Jobbik nemzeti demokrata arculatot formál az egyre inkább radikalizálódó hatalmi párt ellenében. A Szerb Haladó Párt nevet viselő (szélsőjobboldali múlttal terhelt) jelenlegi szerbiai kormánypárt hasonló fejlődési pályát járt be az elmúlt évtized során. A fiatal bázisú ellenzéki formációk közegeinek spontán közeledését a választást követő nagyvárosi tüntetések közvetítései is bizonyították. A modernizációs háttérű megyeszékhelyeken és az urbánus karakterisztikájú budapesti belső kerületekben kváziközéppárti pozícióval bíró LMP relatív erősödése leginkább a polgári társadalomrészt értelmiségi csoportjainak szimpátiáját sovinizta retorikája miatt elvesztő hatalmi párt kárára vált lehetségessé. Utóbbi vonatkozásban az ökológiai párt a Dunántúlon és a főváros budai agglomerációjában számottevő tartalékkanalizáló potenciállal bír. Szerencsés esetben akár még becsatornázhatja centrista bázisába az országosan hozzávetőlegesen 5 százalékos listás szavazat elvesztéséért felelős nagyvárosi demokrata mikropártok szavazói közegeit is (például Kétfarkú Kutypárt, Együtt, Momentum), melyeket az országot egy világgazdasági prosperitás idején eladósító Gyurcsány jelenléte elidegenít az MSZP-DK együttműködéstől. A fiatal szavazók többségét tömörítő ellenzéki formációk vidéki bázisszervezését a modernizációs atmoszférájú megyeszékhelyeken és a polgárosultabb járási központokban egyaránt alapjaiban teszi kérdésessé a Modern Városok Program keretében meghirdetett fejlesztési projektsorozat. A program első szakaszában a 23 megyei jogú városba érkező 1500 milliárd forint értékű forrástömeg 260 projekt megvalósítását fogja célozni, azonban a járási központok körét is felölelő teljes program keretében 3400 milliárd forint lett előirányozva költségvetési forrásból. Ezen középvárosok mindennapjaiban az érett Kádár-éra és a dualizmus óta nem látott infrastruktúrafejlesztő korszak fog lezajlani pár év leforgása alatt. A Fidesz bázisára minden bizonnyal stabilizáló hatást fog gyakorolni a településszerkezet mezoszféráját preferáló gigantikus erőforrás-átcsatornázás. Ezzel párhuzamosan az uniós forrásból kivitelezett programok sora (például a vidéki szálláshelyfejlesztést szolgáló Kisfaludy Program, a Balaton körüli 300 milliárdból gazdálkodó infrastruktúrafejlesztő terv) is a kormánypárt mobilizációs potenciálját fogja erősíteni az ország egészén.

Minden jel szerint Orbán a sikertelennek bizonyuló Simicska-lázadással párhuzamosan újjászervezett kormánypárti háttország domináns pozícióinak emberöltőnyi rögzítésére törekszik. A globális újpopulista ellenforradalom keretei között nemzetközi reputációja javulására joggal számító éra a csökkenő uniós források, valamint az emelkedő kamatszint miatti erőforrásvesztés pótlására kockázatos gazdasági programot hirdetett közvetlenül a választásokat követően. A Matolcsy György jegybankelnök körül formálódó monetarista agytröszt a *Portfolio* gazdasági hírportál konferenciáján egy 2030-ig szóló gazdasági programot ismertetett főbb vonalakban. Ennek jegyében a növekedés legfőbb pillérévé – az eddig a GDP-növekmény 2/3-át biztosító uniós források helyett – az állami eszközrendszerrel növelt reálkeresetek fedezetére kibocsátott fogyasztási, kisvállalkozói és lakásvásárlási hitelkibocsátás válna. Az előttünk álló ciklusban kínai és orosz hitelből finanszírozva meginduló energetikai és vasúti beruházások (kiegészülve a mindezzel párhuzamosan előidézett hitelezési expanzióval) 5-6 százalékos GDP-bővülést eredményeznének szerencsésebb években, míg az átlagos növekedési ráta elérné a 4 százalékos mértéket. E program révén a háztartások és a KKV-k jelenlegi (a GDP 15 és 17 százalékára rúgó) eladósodottsága évente átlagosan 10-15 százalékkal emelkedne, aminek következtében a nemzeti össztermék arányában a háztartások és a hazai vállalatok együttes adósságállománya 2030-ra a mostani 32 százalékról 70 százalékra nőne. Mindezen belül a lakáshitelek aránya a nemzeti össztermék napjainkban mérhető 8 százalékról 30 százalékára emelkedne, a háztartások teljes hitelállománya pedig a GDP 15 százalékáról annak 40 százalékára. Az MNB e program meghirdetése útján saját korábbi elemzéseit is felülírta, hiszen 2014-ben még évi 5-10 százalékos hitelnövekményt tartott kívánatosnak. A gazdasági bővülés mértéke a távlati egyensúlytalansági hatásokat negligáló radikális növekedésélénkítés következtében akár 1,5-2 százalékkal is magasabb lehetne a korábban előre jelzettnél, ugyanis minden 1 százaléknyi hitelbővülés 0,3 százalékos GDP-növekményt von maga után. A kormányzat e hitelezési

dömping útján mesterségesen tartaná fenn a 20 százalékos GDP-arányos beruházási rátát hazánkban.

Az optimista kormányzati tervek szerint mindenek révén 2022-re hazánk egy főre vetített nemzeti összterméke elérné Portugália szintjét, míg 2030-ra Olaszországét is. Nyilván e távlati eredmény értékét meglehetősen viszonylagossá teszi a magas államadósság-ráta miatt évtizedes stagnálásra ítélt mediterrán nemzetgazdaságok rossz makrogazdasági helyzete is. A bérszínvonal bő évtizeden belüli hazai megduplázásával kalkuláló orbánizmus önbizalma immár odáig terjed, hogy Magyarország legutóbb a két világháború között birtokolt európai gazdasági pozíciójának mindössze 12 év leforgása alatti visszaszerzését propagálja. A nyugdíjkorhatárt egy évtized múltán elérő Fidesz-generáció kényszernyugdíjazását vélhetően nem az ellenzék fogja elvégezni, hanem az addigra szélsőségesen túlfűtött és eladósított gazdaság az élesedő nyugdíjbombával karöltve.